

SATELE COMUNEI FĂRĂU DIN JUDEȚUL ALBA

Prof.univ.dr. NICOLAE LUDUȘAN, Universitatea "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia
Prof. I.P. MIHAELA - CECILIA BUDIU, Școala Gimnazială Șona, Jud. Alba

ABSTRACT. *The villages of Fărău common, in Alba county. Farau village is located on the the northwestern county of Alba, in the border with Mureș County. It is crossed by Fărău Valley, whose river basin formed Fărău Depression. The commune, besides the village of residence, Farau, include villages: Heria, Sânbenedic, Medveș and Șilea. All villages have a long history, being mentioned in the early Middle Ages. The paper describes the natural, human and historic features of these villages.*

Keywords: *villages, documentary, natural conditions, economic development, popular culture.*

Printre dealurile, când molcome, când abrupte, așa cum se "arată la față" peisajul podișului dintre Târnava Mică și Mureș, străbătut de văi largi cu lunci întinse sau de văi înguste cu versanți abrupti, s-au întemeiat de-a lungul timpului, vetre de sălășuire omenească, cu trăire puternică și continuă, cu viață culturală și spirituală viguroase, ce nu trebuie date uitării.

Între văile podișului se individualizează o vale ceva mai "arătoasă", cu izvoarele dincolo de Herepea și întâlnirea cu Mureșul între Noșlac și Uioara de Sus. Este Valea Fărăului, al cărei bazin hidrografic formează depresiunea omonimă, undeva, pe la mijlocul cursului acestei văi, fiind situat satul Fărău, reședința comunei cu același nume, care cuprinde satele: Fărău, Heria, Șilea, Medveș și Sânbenedic (fig. 1).

Fărău, satul reședință de comună, este situat în zona de confluență a văilor Șilea și Heria, având coordonatele geografice: 46°20'16" latitudine nordică și 24°00'28" longitudine estică. Este atestat documentar în anul 1299 sub numele maghiar "Forró" sau "Magyarforró", cu același nume fiind prezent și pe Harta Iosefină¹ a Transilvaniei

din 1769-1773 (fig.1), ceea ce, în traducere, înseamnă "fierbinte", "fierbinți", denumire preluată și de administrația germană sub forma "Brenndorf" (bren=ardere, dorf=sat). Această denumire este pusă de majoritatea cercetătorilor [v. M. Buza, 2013], pe seama deselor răscoale și lupte ale celor care au trăit pe aceste meleaguri, împotriva stăpânilor unguri, în special în perioada 1400-1800, când țăranii din satele teritoriului Fărău au fost iobagi pe moșiile grofilor maghiari.

Așezarea este, cu siguranță, mult mai veche decât data atestării documentare, iar din folclorul local, se pare că numele vine de la expresia "fân rău", în sensul că terenurile de aici erau destul de puțin fertile, încât nici fânul nu era de calitate. De aici, autoritățile maghiare l-au asimilat cu cuvântul "forró", care avea un sens în maghiară, fiind preluat, cu același înțeles, și în germană.

Varianta locală este susținută de două argumente, unul *pedologic* și altul *etnic*. Într-adevăr, fertilitatea solurilor de pe raza satului Fărău, cu excepția celor câteva hectare din lunca văii, este destul de scăzută, fiind vorba de soluri argiloase-nisipoase

¹Harta Iosefină reprezintă rezultatul primelor ridicări topografice ale Imperiului Habsburgic, efectuate în perioada 1763-1787, concretizată în 4096 secțiuni (planșe),

denumirea provenind de la împăratul Iosif al II-lea, în timpul căruia s-a efectuat lucrarea. Hărțile sunt păstrate la Arhivele de Stat ale Austriei.

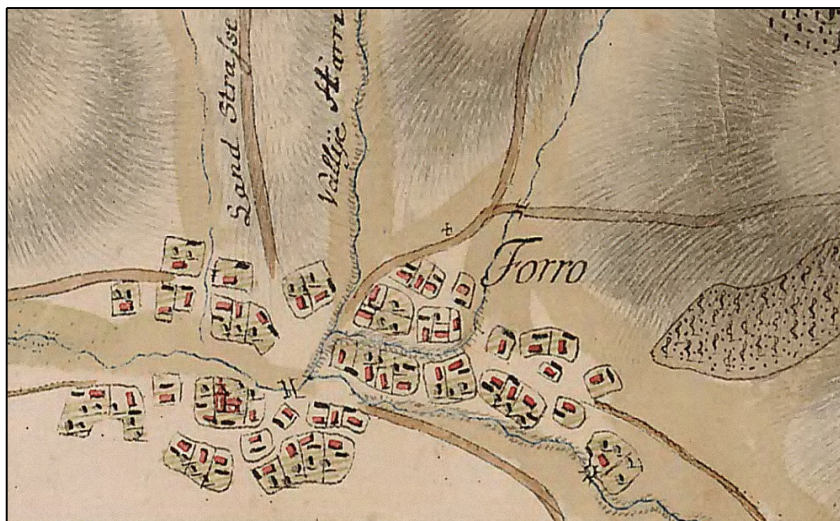

Fig 1. Satul Fărău pe Harta Iosefină

galbene, levigate, cu grad mic de afânare încât, fără lucrări ameliorative intense, nici chiar “fânul nu se face”. Pe de altă parte, așa cum atestă documentele istorice, maghiarii ce au cucerit zona în secolul al XIII-lea, au ocupat cele mai bune terenuri, lăsând populației românești terenurile mai puțin fertile, aspect ce a imprimat o anumită structură etnică a populației satelor, Fărăul fiind locuit în exclusivitate de români, populația maghiară fiind însă prezentă în satele din amonte, Șilea, Medveș și Sânbenedic, cu terenuri mult mai fertile și relief mai puțin accidentat.

Argumentul potrivit căruia denumirea este pusă pe seama deselor răscoale împotriva stăpânilor unguri, în special în perioada 1400-1800, nu se justifică, întrucât toponimul “Forró” apare în actul de la 1299, deci cu mult înainte de perioada mișcărilor sociale. Nici cealaltă explicație, cum că numele ar proveni de la o caracteristică a mediului natural, însemnând “*loc cald, fierbinte*”, nu se susține, deoarece din nici un document istoric nu reiese faptul că în zonă, clima ar fi avut caracteristici locale diferite, cum nu are nici în prezent, climatul local înscriindu-se în parametrii specifici climatului Depresiunii Transilvaniei.

Imaginea de pe Harta Iosefină evidențiază faptul că în urmă cu circa 250 de ani, satul era dezvoltat, cu precădere, pe dreapta văii, valea Heria (Vallie Harra) avea un afluent pe stânga care venea de la cimitir, pe această vale fiind bine marcat un drum de țară.

Bine marcate pe hartă sunt și alte elemente de planimetrie: drumul spre Heria (Land Strasse), Cimitirul satului (+), Biserica și două poduri, unul peste valea principală, ce există și în zilele noastre (podul din sat), celălalt fiind marcat peste valea cimitirului, pe drumul spre Șilea.

Faptul că satul avea o singură biserică se explică prin structura etnică a populației, formată exclusiv din români.

Imaginea satelitară a satului actual (fig.2), evidențiază o dezvoltare ulterioară a vetrei satului, cu precădere, pe versantul stâng al văii, astfel conturându-se două zone bine diferențiate: satul “*de dincol’ de vale*”, zonă dezvoltată, cu precădere, de-a lungul șoselei (*dumul țării*) și zona situată pe versantul stâng al râului Fărău, lăsând liberă între ele lunca văii, cu sol fertil, numai bun pentru grădinarit (fig.3). Cu toate acestea, se poate încadra textura satului la categoria “sat adunat”.

Fig. 2. Imginea satelitară a satului Fărău

Fig. 3. Satul Fărău văzut dinspre nord, de pe Dealul Landor

Heria, sat component al comunei Fărău, este situat la 4 km nord-vest față de reședința de comună, având coordonatele geografice: 46°21'40"latitudine nordică și 23°58'34" longitudine estică și altitudinea medie în jur de 360 m.

Localitatea este atestată documentar în 1202-1203 sub numele de *Villa Heren*, denumire de origine latină (*villa* = pământ, ținut; *heren* = moștenită, moștenitor), în documentele ulterioare fiind menționat sub

numele de *Terra Hari* (1274), cuvântul "Harri" cu sensul de "moștenit". Având în vedere că cele două denumiri, cu înțeles foarte apropiat, au fost atestate la un interval de aproape 70 de ani, se poate deduce că în toată această perioadă, satul Heria a constituit domeniul sau proprietatea aceleiași familii. Particula "Harri" se păstrează în continuare, fiind întâlnită sub forma *Hyrrie* în documente din anul 1773, fiind preluate și denumirile maghiară (*Hari*) și germană (*Harrendorf*).

Pe Harta Iosefină a Transilvaniei din 1769-1773 (fig.4), localitatea apare sub numele de "Harri". În toponimia actuală, satul mai este denumit și *Hiria*.

sub formă de pâlnie amplasată într-o depresiune îngustă, mărginită de doi versanți cvasiparaleli, îmbrăcând forma unui golf ce cuprinde întreaga depresiune, satul căpătând

Fig. 4. Satul Heria pe Harta Iosefină

Vatra satului, așa cum apare pe imaginea satelitară (fig.5) este situată într-o adâncitură

un aspect izolat, ascuns. Așezarea actuală este concentrată pe o stradă principală,

Fig. 5. Imaginea satelitară a satului Heria

situată la altitudinea de circa 450 m, și câteva ulițe secundare, astfel distribuite încât nu există, pe versanții din jurul satului, un punct de "belvedere" din care să fie vizibilă întreaga vatră a satului.

Locul în care este situat satul actual, așa cum reiese din diferitele documente istorice și așa cum s-a păstrat în mentalul colectiv, reprezintă cea de-a treia vatră de locuire.

Prima atestare a vetrei satului îl plasează în jurul locului denumit "La Cetate", într-o zonă depresionară mai deschisă unde, conform mărturiilor arheologice, a existat o comunitate bine individualizată, cel puțin în perioada cuprinsă între secolele VII - X.

Marile migrații ale populațiilor din răsărit, survenite la cumpăna dintre milenii, i-au obligat pe locuitorii satului să se retragă într-o zonă mai adăpostită, protejată de vânturile reci ale iernilor, situată în locul denumit "Moara Ghiuriții", unde s-a întemeiat a doua vatră și unde au fost descoperite urme certe de locuire, marcate de un depozit important de fragmente ceramice.

Actuala vatră a satului, cea de-a treia, se extinde pe o suprafață destul de mare în raport cu numărul gospodăriilor, în unele zone distanțele dintre gospodării fiind

apreciabile, mergând până la câteva sute de metri.

Populația satului înregistrată la recensământul din anul 2011, însumează un număr de 259 locuitori.

Pe lângă legătura rutieră cu satul centru de comună, satul Heria are legături directe, pe drumuri nemodernizate, cu satul Vama Sacă, pe drumul de hotar de la Sameș, și cu satele Nandra și Gâmbuț, din județul Mureș, apoi, în continuare, cu orașele Luduș și Târnăveni.

Satul Heria are hotar comun cu satele Găbud și Căptălan în nord și nord-vest, cu Noșlac și Vama Seacă la vest, cu Turdaș, Alecuș și Fărau la sud, cu Botez și Gâmbuț, din județul Mureș, la nord est și est.

Șilea este un sat care aparține administrativ de comuna Fărau (fig.1.3), având coordonatele geografice: 46°19'01" latitudine nordică și 24°7'02" longitudine estică, altitudinea medie a localității înscriindu-se în jur de 429 m. Este atestat documentar în anul 1219 ca *poss Syle*. Ca denumire maghiară mai sunt menționate variantele: *Magyarsülye* sau *Sülye*, denumirea germană fiind *Bruckbad*.

Fig. 6. Satul Șilea pe Harta Iosefină

Pe Harta Iosefină a Transilvaniei din 1769-1773 (fig. 6), apare sub numele de *Magy Siillije*, având două biserici. În toponimia locală, apare și în varianta *Șilia Ungurească* sau *Șilia*.

este de tip răsfirat, cu relief de podiș, fragmentat, ca urmare a eroziunii torențiale și a alunecărilor de teren, cu altitudinea cuprinsă între 420-530m. În 2011 populația satului Șilea era de 319 locuitori.

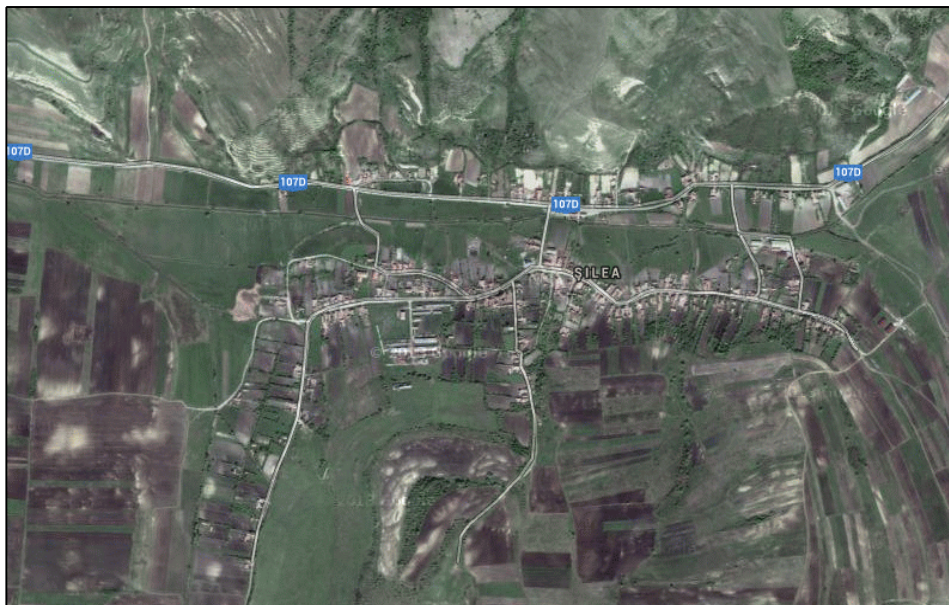

Fig. 7. Imaginea satelitară a satului Șilea

Vatra satului este situată în Lunca Văii Șilea, de o parte și de alta a sa (fig.7), situată la 10 km. față de reședința de comună și la 28 de km. față de orașul Ocna Mureș. Textura satului, așa cum apare pe imaginea satelitară,

Sânbenedic, (*Magyarszentbenedek-magh.*, colocvial *Szentbenedek*, în germană *Benedikt*), sat component al comunei Fărau, cu coordonatele geografice: 46°18'53" latitudine nordică și 24°2'45" longitudine

Fig. 8. Satul Sânbenedic pe Harta Iosefină

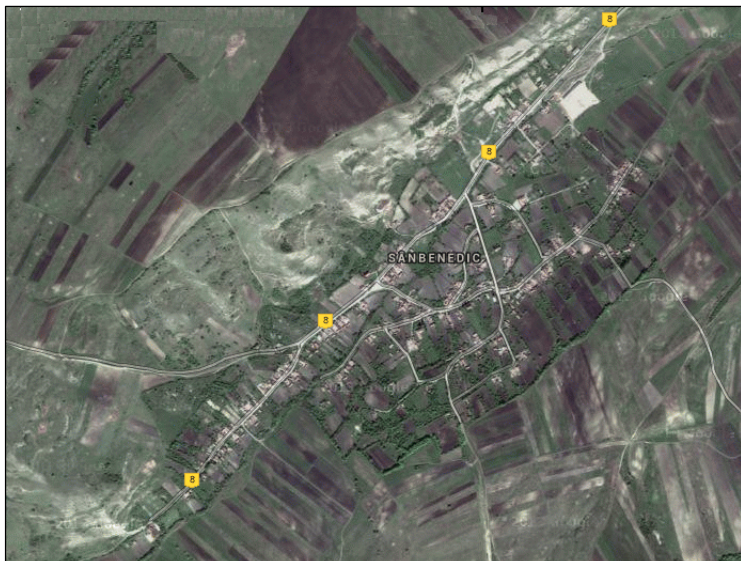

Fig. 9. Imaginea satelitară a satului Sâmbenedic

estică, altitudinea absolută fiind în jur de 343 m. Este atestat documentar în anul 1332, într-un înscris în care se pomenește de existența un preot: *Sacerdos de Santo Benedicto*.

Satul a fost stăpânit de nobili, iar majoritatea populației era formată din țărani iobagi români și maghiari. Pe Harta Iosefină a Transilvaniei din 1769-1773 (fig.8), apare sub numele de *Sz. Benedek*, fiind un sat, la data respectivă, cu trei biserici.

În toponimia locală mai este întâlnit și în

varianta *Benic* iar variantele de ortografie sau lingvistice pentru Sâmbenedic sunt foarte diferite: *Sânbenedio*, *Sânbenedict*, *Sînbenedic*, *Sanbenedict*, *Sanbenedio*, *Sinbenedic*, *Sânbenedict*, *Sânbenedio*, *Sînbenedic*

Satul Sâmbenedic este situat la 6 km față de reședința de comună. Textura satului, așa cum apare pe harta satelitară (fig.9), este de tip adunat, dezvoltat preponderent pe o singură uliță principală dreaptă, care duce în

Fig. 10. Satul Medveș pe Harta Iosefină

drumul județean 107 D. În 2011 populația satului Sânbenedic era de 253 locuitori.

Pe vatra actuală a satului se găsesc câteva case mai vechi de 100 de ani, reprezentative pentru arhitectura veche a localității.

Medveș (în maghiară *Nagymedvés*, colocvial *Medvés*, în traducere="Ursu"; în germană *Mädväsch* sau *Bärenloch*=bârlogul urșilor), sat aparținător comunei Fărau, are coordonatele geografice: 46°26'14" latitudine nordică și 23°52'30" longitudine estică.

Satul este atestat documentar în anul

1288, sub numele de *poss Medves*.

Pe Harta Iosefină a Transilvaniei din 1769-1773 (fig.10), apare sub numele de *Médvés*, având o singură biserică, fapt explicabil, având în vedere populația exclusiv maghiară a satului.

În toponima locală apare și sub forma *Ursu*. Textura satului, așa cum apare pe harta satelitară (fig.11) este de tip adunat. La recensământul din 2011 localitatea avea o populație de 199 de locuitori.

Medveșul este situat la 9 km față de reședința de comună.

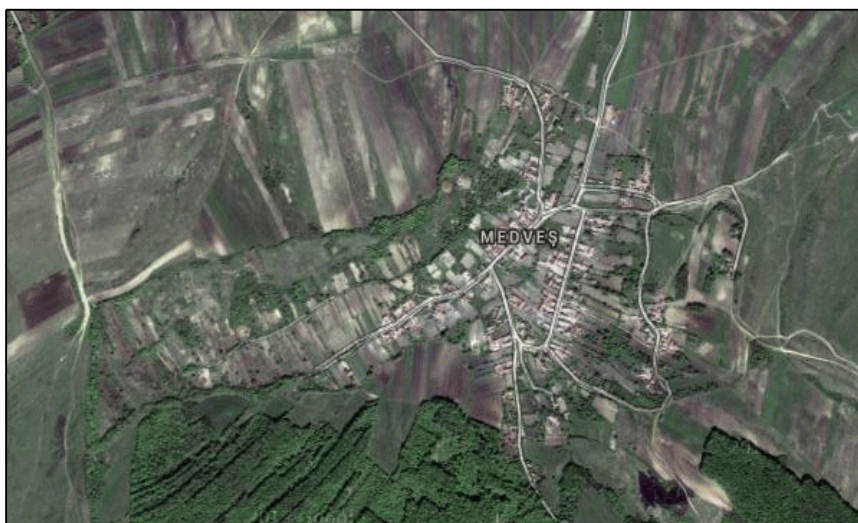

Fig. 11. Imaginea satelitară a satului Medveș.

BIBLIOGRAFIE

1. Buza, M.; Maier, Iuliana [2013], *Originea toponimelor comunei Fărau (județul Alba)*, în rev. Pangeea, nr. 13, Ed Aeternitas, Univ. "1 Decembrie 1918", Alba Iulia.
2. Josan, N. [1979], *Dealurile Târnavei Mici, Studiu geomorfologic*, Ed. Academiei, București.
3. Ludușan, N. [2013], *Depresiunea Fărau. Caracterizare geomorfologică*, în rev. Pangeea, nr. 13, Ed. Aeternitas, Univ. "1 Decembrie 1918", Alba Iulia.
4. Ludușan, N.; Ciorei, Viorica; Neamțu, P., [2013], *Comuna Fărau în timp și spațiu*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2014.
5. Mamara, N., *Monografia Comunei Fărau*, manuscris, f.a.